

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5 (2)

2026

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.
2-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Rustamov Ilkomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI	12
Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li	
O'ZBEKISTON KOMPANIYALARIDA DIVIDEND SIYOSATI JOZIBADORLIGINI OSHIRISH	16
Shermuxamedov Akmal Komiljonovich	
РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В КОММЕРЧЕСКИХ БАНКАХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ФИНТЕХА И ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА	21
Салимова Зиёда Рустамжон қизи	

TIJORAT BANKLARIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR TAHLILINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'NALISHLARI

Xudoyberdiyev Ulug'bek Axmad o'g'li

Mustaqil izlanuvchi (PhD), Moliyaviy tahlil kafedresi, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.

E-mail: ulugbek.khudoyberdiyev@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklarida moliyaviy hisobotlar tahlilining nazariy va amaliy jihatlari o'rganilgan. Bank faoliyatini samarali boshqarishda moliyaviy hisobotlar tahlili muhim ahamiyat kasb etishi, biroq amaliyotda ushbu jarayonda qator muammolar mavjudligi aniqlangan. Xususan, tahlil metodologiyasining yetarli darajada rivojlanmaganligi, zamonaviy tahlil vositalarining yetishmasligi, moliyaviy ko'rsatkichlarning kompleks baholanmasligi hamda raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi asosiy muammolar sifatida ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqot natijasida tijorat banklarida moliyaviy hisobotlar tahlilini takomillashtirish bo'yicha ilmiy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Ushbu takliflar banklarda iqtisodiy tahlil samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, moliyaviy hisobot, moliyaviy tahlil, bank samaradorligi, likvidlilik, rentabellik, moliyaviy ko'rsatkichlar, bank risklari, iqtisodiy tahlil, bank menejmenti.

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of financial statement analysis in commercial banks. It highlights that financial statement analysis plays a crucial role in the effective management of banking activities; however, a number of problems exist in practice within this process. In particular, the underdevelopment of analytical methodology, the lack of modern analytical tools, the absence of a comprehensive evaluation of financial indicators, and the low level of utilization of digital technologies are identified as key issues. As a result of the research, scientific proposals and recommendations for improving financial statement analysis in commercial banks have been developed. These proposals are intended to enhance the effectiveness of economic analysis in banks.

Key words: commercial banks, financial statements, financial analysis, bank efficiency, liquidity, profitability, financial indicators, bank risks, economic analysis, bank management.

Аннотация. В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты анализа финансовой отчетности в коммерческих банках. Анализ финансовой отчетности имеет большое значение для эффективного управления банковской деятельностью, однако на практике выявлен ряд проблем в этом процессе. В частности, в качестве основных проблем указаны недостаточное развитие методологии анализа, отсутствие современных аналитических инструментов, отсутствие комплексной оценки финансовых показателей и низкий уровень использования цифровых технологий. В результате исследования разработаны научные предложения и рекомендации по совершенствованию анализа финансовой отчетности в коммерческих банках. Эти предложения способствуют повышению эффективности экономического анализа в банках.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовая отчетность, финансовый анализ, эффективность банка, ликвидность, прибыльность, финансовые показатели, банковские риски, экономический анализ, управление банком.

KIRISH

Bank tizimi mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tijorat banklari moliyaviy resurslarni jalb qilish, ularni iqtisodiyot tarmoqlari o'rtasida taqsimlash hamda to'lov tizimini samarali tashkil etish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli bank faoliyatining samaradorligini baholash va uning moliyaviy barqarorligini aniqlashda moliyaviy hisobotlar tahlili alohida ahamiyat kasb etadi.

Moliyaviy hisobotlar tahlili banklarning aktivlari, majburiyatlari, kapitali, daromadlari va xarajatlari holatini baholash imkonini beradi. Shu bilan birga, u bank faoliyatining likvidlilik, rentabellik va barqarorlik darajasini aniqlashda muhim vosita hisoblanadi.

So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimida sezilarli institutsional va strukturaviy o'zgarishlar amalga oshirildi. Xususan, bank aktivlari hajmining ortishi, kredit portfeli kengayishi hamda raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi moliyaviy tahlilga bo'lgan talabni keskin oshirdi. Biroq mavjud tahlil amaliyoti ko'pincha an'anaviy ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmoqda.

Amaliy tahlillar shuni ko'rsatadiki, banklarda quyidagi tendensiyalar kuzatilmoqda:

- foizli daromadlar va xarajatlarning bir vaqtda o'sishi;
- sof foiz marjasining (NIM) barqaror, ammo pasayish tendensiyasiga ega bo'lishi;
- aktivlar hajmining kengayishi bilan birga samaradorlik muammolarining yuzaga kelishi.

Mazkur maqolaning maqsadi tijorat banklarida moliyaviy hisobotlar tahlilining mavjud muammolarini aniqlash hamda ularni bartaraf etishning asosiy yo'nalishlarini ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bank faoliyatini tahlil qilish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, bank faoliyatining moliyaviy tahlili masalalari Frederik Mishkin, Peter Rose va boshqa olimlar ilmiy ishlarida keng yoritilgan.

P.Rose o'z tadqiqotlarida bank faoliyatini baholashda moliyaviy ko'rsatkichlar tizimi muhim ahamiyatga ega ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, banklarning likvidlilik darajasi, kapital yetariligi va rentabellik ko'rsatkichlari moliyaviy barqarorlikni baholashda asosiy mezon hisoblanadi.

Shuningdek, F.Mishkin bank tizimining barqarorligini ta'minlashda moliyaviy monitoring va tahlil muhim rol o'ynashini ta'kidlab o'tadi.

Mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan ham bank tahlili masalalari keng o'rganilgan. Ularning tadqiqotlarida tijorat banklari faoliyatining samaradorligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash hamda bank risklarini boshqarish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Biroq mavjud ilmiy tadqiqotlarda tijorat banklarida moliyaviy hisobotlar tahlilini zamonaviy tahliliy usullar asosida takomillashtirish masalalari yetarli darajada o'rganilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning bir qator usullaridan foydalanildi. Jumladan:

- tahlil va sintez usullari
- iqtisodiy-statistik tahlil
- taqqoslash usuli
- tizimli yondashuv
- iqtisodiy guruhlash usuli

Tadqiqot davomida tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari, statistik ma'lumotlar hamda ilmiy adabiyotlar o'rganildi. Mazkur usullar orqali bank faoliyatining moliyaviy ko'rsatkichlari tahlil qilindi hamda mavjud muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish yo'nalishlari ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tijorat banklarida moliyaviy hisobotlar tahlili bank faoliyatining moliyaviy holatini baholash, risklarni aniqlash va boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Biroq amaliyotda ushbu jarayonni samarali tashkil etishga to'sqinlik qiluvchi bir qator muammolar mavjud.

Masalan, "O'zmilliybank" AJ misolida 2024–2026 yillar davomida foizli daromadlar oshgan bo'lsa-da, foizli xarajatlar ham tez sur'atlarda o'smoqda. Bu esa resurslar narxining oshib borayotganini va banklar o'rtasidagi raqobat kuchayganini anglatadi. Xususan, foizli daromadlar 2024–2026 yillar davomida sezilarli oshgan bo'lsa-da, foizli xarajatlar ham parallel ravishda o'sib bormoqda. Natijada foizli marja nisbatan barqaror saqlanayotgan bo'lsa-da, sof foiz marjasi (NIM) pasayish tendensiyasini ko'rsatmoqda. Bu esa bank resurslaridan foydalanish samaradorligini yanada oshirish zarurligini ko'rsatadi (1-jadval).

1-jadval. O'zmilliybank AJ foizli daromad va xarajat ko'rsatkichlari (mlrd. so'm)

Ko'rsatkichlar	01.01.2024	01.01.2025	01.01.2026
Foizli daromad	12 804	15 184	17 537
Foizli xarajat	7 449	9 809	11 755
Foizli marja	5 355	5 375	5 782
Aktivlar hajmi	127 503	135 090	144 745
NIM(%)	4,2	4	4

Shu bilan birga, respublika bank tizimi darajasida ham o'xshash holat kuzatiladi. Foizli daromadlar va aktivlar hajmining o'sishi bank sektorining kengayotganidan dalolat bersa-da, NIM ko'rsatkichining pasayishi banklar o'rtasidagi raqobat kuchayganini va resurslar qiymatining oshayotganini anglatadi. O'zbekiston Respublikasi bank tizimida foizli daromad va xarajatlar ko'rsatkichlari quyidagilarni ifodalaydi (2-jadval):

2-jadval. O'zbekiston Respublikasi bank tizimida foizli daromad va xarajat ko'rsatkichlari (mlrd. so'm)

Ko'rsatkichlar	01.01.2024	01.01.2025	01.01.2026
Foizli daromad	86 679	111 866	127 702
Foizli xarajat	57 683	77 675	89 703
Foizli marja	28 996	34 192	38 000
Aktivlar hajmi	652 157	769 330	924 763
NIM(%)	4,4	4,4	4,1

Foizli daromadlarning foizli xarajatlarni qoplashi bu tijorat banklari samarali faoliyat ko'rsatishi va foyda hajmini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Sof foiz marjasi — bu bankning asosiy daromad manbai bo'lib, kreditlardan olingan foiz daromadlari, depozitlar va boshqa resurslar uchun to'langan foiz xarajatlari o'rtasidagi farqni bildiradi. Oddiy qilib aytganda NIM bankning "foiz biznesi"dan qancha foyda olayotganini ko'rsatadi. Iqtisodiyotda sof foiz marjasi modeli quyidagicha ifodalanadi:

$$NIM_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 CAR_{it} + \alpha_2 OER_{it} + \alpha_3 LDR_{it} + \alpha_4 INF_{it} + \alpha_5 IR_{it} + uit$$

Ushbu modelning asosiy maqsadi — "bankning sof foiz marjasi (NIM)"ga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash. Mazkur model tijorat banklarining sof foiz marjasiga ta'sir etuvchi omillarni kompleks baholash imkonini beradi.

NIM modelidagi $\alpha_0, \alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \alpha_5$ — bu regressiya koeffitsiyentlari bo'lib, ular har bir omilning sof foiz marjasiga (NIM) qanchalik va qaysi yo'nalishda ta'sir qilishini ifodalaydi. Modelda bank ichki ko'rsatkichlari (kapital yetarliligi, operatsion samaradorlik, kreditlash faolligi) bilan bir qatorda makroiqtisodiy omillar (inflyatsiya va foiz stavkalari) ham hisobga olingan. Ushbu yondashuv bank faoliyatining ichki va tashqi muhit bilan uzviy bog'liqligini aks ettiradi hamda moliyaviy tahlilni chuqurlashtirishga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillar asosida quyidagi asosiy muammolar aniqlandi:

Birinchiidan, moliyaviy tahlil metodologiyasi yetarli darajada zamonaviy talablarga mos emas. Ko'plab banklarda tahlil an'anaviy ko'rsatkichlar bilan cheklanib qolmoqda, prognozlash va riskga yo'naltirilgan yondashuvlar yetarlicha qo'llanilmayapti.

Ikkinchiidan, moliyaviy ko'rsatkichlar kompleks tarzda baholanmaydi. Amaliyotda alohida indikatorlar tahlil qilinadi, biroq ular o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqilmaydi.

Uchinchiidan, raqamli texnologiyalardan foydalanish darajasi pastligicha qolmoqda. Katta hajmdagi moliyaviy ma'lumotlar mavjud bo'lishiga qaramay, ularni chuqur tahlil qilish imkoniyatlari to'liq ishga solinmagan.

To'rtinchiidan, risklarni tahlil qilish tizimi yetarli darajada rivojlanmagan. Ayniqsa, kredit va likvidlik risklarini oldindan aniqlash mexanizmlari zaif.

Beshinchiidan, moliyaviy tahlil natijalari boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoniga yetarli darajada integratsiya qilinmagan.

Ko'plab hollarda moliyaviy tahlil natijalari faqat hisobot sifatida tayyorlanadi va strategik qarorlar qabul qilishda to'liq foydalanilmaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tijorat banklarida moliyaviy hisobotlar tahlilini rivojlantirish bank faoliyatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijasida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Tijorat banklarida moliyaviy tahlil metodologiyasini zamonaviy iqtisodiy tahlil usullari asosida takomillashtirish.

2. Bank faoliyatini baholashda kompleks moliyaviy ko'rsatkichlar tizimini joriy etish.

3. Moliyaviy tahlilda raqamli texnologiyalar va tahliliy platformalardan keng foydalanish.

4. Bank risklarini baholashda zamonaviy prognozlash modellari va indikatorlardan foydalanish.

5. Moliyaviy tahlil natijalarini bank boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayoniga integratsiya qilish.

Mazkur takliflarni amaliyotga joriy etish tijorat banklarida moliyaviy tahlil samaradorligini oshirishga hamda bank tizimining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Frederic S. Mishkin. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. Pearson Education.
2. Peter S. Rose. Commercial Bank Management. McGraw-Hill.
3. Bank for International Settlements. Basel Committee on Banking Supervision reports.
4. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Banklar faoliyati bo'yicha statistik hisobotlar.
5. O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari va bank tizimiga oid normativ hujjatlar.
6. www.cbu.uz sayti ma'lumotlari
7. www.nbu.uz sayti ma'lumotlari

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 5 (2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
